

нів виконавчої влади // Вісник АПРН України. – 2002. – № 2. С. 47-59.

7. Кудрявцев В.Д. Компетенция Международного Суда ООН: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1970. – 21 с.

8. Пронська Г.В. Компетенция господарських міністерств Української РСР. – К.: Наукова думка, 1973. – 126 с.

9. Кузнецов И.Н. Компетенция высших органов власти и управления СССР. – М., 1969. – 246 с.

10. Кутафин О.Е., Шеремет К.Ф. Компетенция местных Советов: Учеб. пособие. – М.: Юрид. лит., 1982. – 232 с.

11. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навч. посіб. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.

12. Богданова Н.А. Категория статуса в конституционном праве // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право. – 1998. – № 3. – С. 3-20.

13. Крупчан О.Д. Організація виконавчої влади: Монографія. – К.: Вид-во Укр. акад. держ. управління, 2001. – 132 с.

14. Закон України “Про Конституційний Суд України” від 16.10.1996 р // ВВР України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

Надійшла до редколегії 06.03.2003

ДАХОВА И И. ПОНЯТИЕ КОМПЕТЕНЦИИ КАБИНЕТА МИНИСТРОВ УКРАИНЫ

Раскрыто понятие компетенции государственного органа, выделены ее структурные элементы; представлены определения компетенции Кабинета Министров Украины, раскрыты особенности осуществления полномочий правительством Украины.

DANOVA I.I. CONCEPT OF THE COMPETENCE OF UKRAINE CABINET MINISTERS

The concept of the competence of a state organ is uncovered, its building blocks are selected; the definitions of the competence of Ukraine Cabinet ministers are submitted, the features of implementation of authorities by government of Ukraine are uncovered.

УДК 340.12:316.64

Ю.М. ДМИТРИЄНКО, канд. філос. наук

Інститут екології і соціального захисту

ДО ЦИКЛОВОЇ ПРИРОДИ ПРАВОСВІДОМОСТІ ЯК ПРОБЛЕМИ ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ

Розглядається історико-еволюційний генезис української правосвідомості, враховуючи її сучасну пост-тоталітарну динаміку, яка свідчить про її кризовий розвиток, що стало ідентифікується у феномені девіантної правосвідомості як кризовому циклі соціальної активності її спадкоємності на рівні творення єдиної парадигми рефлексивного права пострадянського соціуму

Визначаючи сучасну актуальність теоретико-методологічного правового пізнання праворефлексивних процесів законодавчої соціалізації сучасного українського буття, підкреслимо концептуальну важливість аксіологічних пошуків синонімічної адекватної часово-просторової реальності будь-якого виміру та масштабу, але резонансно трансцендуючої будь-то з минулого, будь-то з сучасного, або з будь-якого теоретично можливого розумові імпульси життєдіяльнісної енергії. Тієї енергії, що має джерелами ідейну парадигму природного першопочатку будь-якого творення, мислення, пізнання.

За такого початку наших думок, правосвідомість як належність духовної сфери правового буття та як філософсько-правова категорія [1], будучи концептуальною властивістю методологічних детермінант правового поля посттоталітаризму, за проведеними дослідженнями, **методично існує** у площині прин-

ципових детермінант теорії держави і права. Думасмо, що важливим для об'ємного, еволюційного праворозуміння буде розгляд деяких важливих поліфункціональних формозмістовних аспектів правової свідомості як складної, відкритої, але не рівноважної системо-структури у контексті фундаментальних ідей теорії держави і права, її елементарно-системно-структурної площини, термінологічної евристичності та екстраполяційної сумісності і суміжності.

Зазначимо, що згідно з теорією держави і права правосвідомість - це система ідей, уявлень, емоцій і почуттів, відбиваючих відношення індивіда, групи, суспільства до діючого, минулого та бажаного праву, а також до діяльності, пов'язаної з правом. Вона не тільки відбиває відношення індивіда до правової дійсності, але й націлює його на певні *зміни* у правовому середовищі, прогнозує та моделює їх [3].

Але дещо інші теоретико-методологічні дефініції знаходимо, наприклад, у російських підручниках з теорії держави і права. Так, у російському підручнику з теорії держави і права за ред. В.В. Лазарева читаємо: "Правосвідомість - це відносно самостійна сфера або галузь суспільного, групового або індивідуального знання (поруч з політичним, моральним, економічним та ін.), віддзеркалююча правову дійсність у формі юридичних знань, об'єктивованих оцінок діючого права, а також у вигляді соціально-правових установок та орієнтацій, виконуючих роль внутрішнього регулятора юридично значимої поведінки". Адже, у такому розумінні "право є сукупністю уявлень, забезпечуючих офіційною нормативною базою рівність та справедливість, регулюючих боротьбу і узгодження свободних воель, їх взаємодію один з одним" [2:25].

Думаємо, що у цих дефініціях відсутнім є важливий момент саме *процесуальності* правової свідомості, який завжди характеризує активну, динамічну природу права, що є сферою, вважаємо, не *знання* (видова належність), а *пізнання* (родова належність), тобто належною не видовій, наслідковій, а родовій, причинній, правовій природі, де знання є нединамічною статикою, що може бути й актуально невірною та не неактуально вірною (хибною) істиною, а пізнання - завжди рухомим, соціологізованим рухом *знань* у напрямку їх актуального розвитку та збільшення як за об'ємом, так і за аксіологіями пізнання.

Для нашого контексту задля показу найбільш типового позитивного підходу до розгляду актуальної проблематики правової свідомості більш придатними є теоретичні дефініції та розмірковування О.Ф. Скакун.

Розглянемо у порівняльному аспекті елементарну структуру правосвідомості з точки зору української теорії держави і права, типово традиційно запропоновану, наприклад, О.Ф. Скакун, яка має сталий концептуальний позитивний характер методичних дефініцій. Думаємо, що сучасні поліаспектні дефініції правової свідомості з точки зору теорії держави і права актуально резонують з минулими, але функціонально актуальними досі радянськими дефініціями правосвідомості, принципово відбитими, наприклад, у зазначеній монографії, за позитивними лінійними уявленнями, В.О. Чефранова 25 років тому [4].

Так, О.Ф. Скакун, спираючись на дефініційно-понятійні узагальнення функцій правосвідомості: когнітивній (пізнавальній, інформаційній), правостворюючій (оціночної, емоційної), регулюючій (установочній), поширює та трансцендує (структурує) ці функції на відповідно резонансні компоненти правосвідомості - когнітивний, правоутворюючий, регулюючий.

У структурі правосвідомості особистості, як зазначає автор підручника, кожній з функцій відповідають такі блоки функціонально-кваліфікаційних станів: правові знання, правові оцінки, правові установки.

Думаємо, що заслуговує на увагу також розгляд лінійної позитивної класифікації *форм* правосвідомості за суб'єктами і глибиною індивідуального та індивідуально-колективного відбиття правової дійсності, узагальненої й систематизованою О.Ф. Скакун.

Так, за суб'єктами (носіями) правосвідомості розрізняють: індивідуальну, групову, суспільну правосвідомість. За глибиною відображення правової дійсності правосвідомість може бути 1) обиденною, непрофесійною, 2) професійною: науковою (теоретичною) та практичною.

Знову ж таки, лінійній позитивній визначеності форм правосвідомості бракує філософського їх осмислення, виявлення не методичної, прикладної, а методологічної, філософсько-правової специфіки, що спроможна принципово концептуально прояснити їх природу, сутність, зміст і функції, виходячи з природної ідеї правосвідомості як належності *видової* правової природи, яка, в свою чергу, є підструктурою-підсистемою належності *родової* правової природи - національної самосвідомості як вітчизняної етнотрадиції.

Як бачимо, методичний аспект теорії держави і права відбиває лише парадигмальні властивості правосвідомості на рівні видової правової природи, на рівні *наслідкової* індетермінантності.

Як лінійно-історична властивість процесуального правопізнання, правосвідомість на не кризовому циклі своєї соціальної активності у єдиній спадкоємності етнотрадиції (= національної самосвідомості) конвенційно підпорядкована сфері лінійного пізнання (мислення, ідентифікації), а звідси має свій лінійний, конкретно-історичне змодельований предмет та об'єкт дослідження, який відрізняється від предмета і об'єкта девіантної правосвідомості, що належить сфері нелінійного пізнання (мислення, ідентифікації) правової ідеї у національній нормі закону як законодавчої істини. Так у традиційній, ментально структурованій правосвідомості об'єктом є лінійно усвідомлені за закономірностями творення спадкоємності етнотрадиції (= національної самосвідомості) *однорідні*, світоглядно гомогенізовані у системно-часовому відношенні юридичні факти у сукупності реальних, соціально-правових відносин, які породжуються цими фактами та рефлексуються у правових нормах, суспільно-державно-буттєвих, парадигмально дефініційованих відносин первинних суб'єктів правосвідомості (фізичних осіб) до права і до вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб), а

також не тільки ті суспільні відношення, які у конкретно-історичний момент вже регулюються за допомогою правових форм, але й ті, які з точки зору правопотреб конкретної спільності або суспільства у цілому повинні або можуть бути *предметом* правового регулювання. За думкою В.О. Чефранова, предмет правосвідомості як різновид соціального відбиття і як критерію розрізнення видів суспільної свідомості страждає звісною невизначеністю ("мінливістю"). Правова свідомість у процесі хвилюподібного руху по поверхні соціальної дійсності може зупиняти свою увагу на тих чи інших боках її та робити об'єктом своєї "уваги" у тій мірі, в якій це необхідно певному класу або суспільству у цілому. Одні й ті ж суспільні відношення у одних випадках можуть віддзеркалюватись у правовій свідомості і виступати у ролі правового об'єкта (предмета), а у інших - не можуть.

Це залежить не тільки від характеру самих суспільних відносин, але також і від ступеня їх зрілості, фіксує з точки зору класу або суспільства цілеспрможність їх правового регламентування. Таким чином, рамки правового об'єкта, його масштаби (межі), за думкою В.О. Чефранова, можуть суміщуватись під впливом поліфорнічних змінюючихся умов суспільного розвитку, динаміки суспільних інтересів і цілей людей.

У девіантній же правосвідомості як нелінійно-еволюційної якості правопізнання на системно-кризовому циклі своєї соціальної активності об'єктом є нелінійно зорієнтовані у *неоднорідному просторовому, структурному* відношенні, світоглядно гетерогенізовані юридичні факти у сукупності як реальних, так і віртуальних, середовищно залежних соціально-правових відносин, які породжуються цими фактами та рефлексуються у нелінійно синергетизованих правових нормах як онтологічно *родових* по відношенню до гносеологічно вторинних, *видових* норм недевіантної, некризового циклу соціальної активності, правосвідомості. За елементарною побудовою з точки зору методологічно-правової (філософсько-правової), за нашими дослідженнями [1] девіантна правосвідомість має домінуючими структурні елементи (зв'язки, стани, поля) як належності безмежної, нескінченної правової реальності, які визначають форму функціонального існування своєї іншої частини, свідомості, з її системно залежними від законодавчого відбиття правової ідеї у національній істині - нормі закону змістовними елементами, належними скінченій часовій реальності. У звичайній правосвідомості навпаки, домінуючими є системні, а похідними - структурні елементи. Бачимо: у звичайній правосвідомості на не кризовому циклі її соціальної активності соціально рухомими (а, значить, дієвими) за функціональною домінуючою є

системні, часові, законодавчі, у девіантній правосвідомості - структурні, просторові, правові елементи, які детермінують певну "рухомість" тих чи інших правових об'єктів і предметів. Як ретроспективно підкреслює В.О. Чефранов "Зауваження про "рухомість" правового об'єкта ані у якому разі не відмінняє тієї принципової обставини, за котрою будь-які проявлення правової свідомості і гносеологічно, і соціально зумовлені суспільним буттям - системою зв'язків і залежностей, які виникають між людьми у процесі їх сумісної життєдіяльності. Об'єкт правової свідомості існує *до* його віддзеркалення у цій свідомості та *незалежно* від нього, а правове відображення його не може існувати без і незалежно від свого об'єкта. Предмет правової свідомості об'єктивний, відображення же його у правовій свідомості суб'єктивно. Основним суб'єктом правового відображення виступають соціальні спільності та, перш за все, класи. Правова свідомість - це ідеальне відбиття суб'єктом правового віддзеркалення системи суспільних відносин. Правова свідомість і об'єкт відображення у цьому смислі знаходяться у відношенні діалектичної тотожності, яке є діалектичною єдністю різниць оригінала об'єктивного правового світу та його відображення **як копії свідомості**, різниць, які містять у собі істотне відношення протилежностей. Правова свідомість - своєрідне "інобуття" тих суспільних відносин, які у ньому відбиваються. Причому це правове "інобуття" оригінала не може бути (за крайньою мірою, за своєю формою) абсолютно тотожним цьому оригіналу або рівним йому. Правова свідомість адекватна об'єкту свого відображення у тому смислі, що воно знаходиться з ним у відношеннях принципової відповідності. Однак ця відповідність не може розглядатися як раз назавжди дане, повне, абсолютне... Правова свідомість носить об'єктивний характер, бо вона віддзеркалює реально існуючий соціальний світ, що виступає як незалежне від суб'єкта джерело віддзеркалення. Разом з тим вона суб'єктивна: віддзеркалення соціального об'єкта є творчим актом, у котрому так чи інакше проявляються елементи, привнесені до нього людською свідомістю" [4, с.19].

Вважаємо також, що за методами правового регулювання лінійно налаштованих системних елементів як домінуючих у неперехідному правозаконобутті правова свідомість *видової* правової природи має похідну від кризового циклу соціальної активності методологію, яка лінійно структурує правозаконотрансформацій *статичного* характеру, що ідентифікує на методологічно-правовому (філософсько-правовому) рівні вторинну, *видову* природу лінійної методології правового регулювання правосвідомості на не кри-

зовому циклі її соціальної активності за відношенням до *родової* природи методологічних засад девіантної правосвідомості.

У такому плані під девіаціями правосвідомості, яка має завжди ментально структурований характер, розуміємо розвиткові відхилення (які мають поліваріантні та полівекторні напрямки руху та параметральні характеристики, зумовлені рівнем конкретно-історичного мислення правової *ідеї* у законодавчих *істинах* - нормах законів певної історико-правової епохи) від тих традиційних, позитивних правових норм, які *історично* склались у конкретній, історико-ментально усталеної, систематизованої за ідейно-світоглядною логікою творення відповідної етнотрадиції (= національної самосвідомості) у межах її сциєнтистської (лінійної) спадкоємності, гносеологічно вторинної, видової правової природи. Остання онтологічно виходить з законодавчо кодифікованої *системи* права, де право розуміється як законодавча *категорія* нормового відбиття загальних (ідейно-світоглядно не адаптованих у певному часово-просторі та на певному етнотериторіальному терені) правових норм - дефініцій *правової* системи як онтологічно первинної, хаотизованої *родової* правової природи *еволюційного* плану - правової структури, де право розуміється як *універсалія*. У такому відношенні категоріальні норми системного праворозуміння, правосвідомлення та відповідного правомислення видової правової природи є системними *нормами*, належними сфері правового (законодавчого) *суцього* як норми системи права або системні норми права з головним системним елементом - правовою ідеєю. Узагальнені норми-дефініції як універсалії родової правової природи, де головним структурним елементом є правовий світогляд як структурний зв'язок з не світоглядним (позасвітоглядним) пізнанням і знанням, що визначає сферу функціонального впливу на зовнішні межі правової ідеї саме через світоглядний "обрій" її зв'язкових структурних елементів у ментально-правовому середовищі існування та інформаційної комунікації останньої з

зовнішнім правосвітом, де культурно-правове середовище стає синергетичною завтовшкою "тіла" (етнотериторіального простору) правової ідеї, реалізуючись у правовому просторі завдяки структурним нормам права або норми правової структури. Вони є сферою існування правового *належного*, що досягається розумовою діяльністю думки. Тоді норми видової та родової правової природи мають принципові розбіжності, які долаються у філософсько-правовій площині їх осмислення й мислення (пізнання, ідентифікації). Перші у такому аспекті є нормами права або системними нормами права, законодавчо кодифікованого у нормах національного закону, реалізованого у конкретному правовому *часі* як знаково-матеріальній *системі* права, другі - у абстрактному (мислимому) правовому *просторі* як структурні норми інформаційно-енергетичної (синергетичної) структури *правової* системи.

Виникає актуальне завдання теоретичної легітимізації оптимальної моделі норм правової родової та видової природи у аспекті корелятивної ідентифікації правоусвідомлених параметрів чинного законодавства з типовими рисами традиційного українського **юридичного закону як закону правових структур української правосвідомості**.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієнко Ю.М. Девіантна правосвідомість як формозмістовний феномен перехідного буття права // Науковий вісник ХДПУ. Сер.: Філософія. - 2001. - Вип.9. - С.131-134.
2. Общая теория государства и права /Под ред. В.В. Лазарева. -М.: Юристъ, 2000. -425 с.
3. Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. -Х.: Консум, 2000. -704 с.
4. Чефранов В.А. Правовое сознание как разновидность социального отражения. Философско-методологический очерк. -К.: Знание, 1976. -126 с.

Надійшла до редколегії 11.03.2003

ДМИТРИЕНКО Ю.Н. К ЦИКЛИЧЕСКОЙ ПРИРОДЕ ПРАВОСОЗНАНИЯ КАК ПРОБЛЕМЫ ЕГО МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО ОСМЫСЛЕНИЯ

Рассматривается историко-эволюционный генезис украинского правосознания с учетом его современной посттоталитарной динамики, которая свидетельствует о его кризисном развитии, устойчиво идентифицируемом в феномене девиантного правосознания как кризисном цикле социальной активности ее наследственности на уровне создания единой парадигмы рефлексивного права постсоветского социума.

DMITRIENKO JU.N. TO THE CYCLICAL NATURE OF THE LEGAL CONSCIENCE AS PROBLEMS OF ITS METHODOLOGICAL UNDERSTANDING

The history-developmental genesis of the Ukrainian legal conscience is esteemed in view of its by modern after totalitarian dynamics, which one testifies to its crisis development steadily identify in a phenomenon deviate of the legal conscience as crisis cycle of social activity of its heredity at a level of creation unified paradigm of the reflexive right after Soviet society.